

Textbilaga och korta författarpresentationer

Wille Wilenius och Paul Olin

DUCK RÄPP

Nå titta hit å lyssna, de här e kova juttu
den ska ni berätta för er vän och för er tuttu
Denna lilla story är alls inte hemsk
för ja e kauhee stolt för att va finlandssvensk
å ja e finlandssvensk, å ja e finlandssvensk
å ja e fi-fi-fi-fi, fi-fi-fi-fi, finlandssvensk

Jag har papprena på hanken å pengarna på banken
farsan min e rik, vi äger båt å vik
ja läser alltid City och prolen han e skiti'
de e aldrig hemskt att vara finlandssvensk
å ja e finlandssvensk, å ja e finlandssvensk
å ja e fi-fi-fi-fi, fi-fi-fi-fi, finlandssvensk

Som stadin kundi e man smart, man får en extra kiva start,
vilken tur eller hur att man föddes till kultur
Ja e så ankdamm!
Ja e så ankdamm!
å ja e finlandssvensk, å ja e finlandssvensk
å ja e fi-fi-fi-fi, fi-fi-fi-fi, finlandssvensk

Om ni ser mej på gatan, så ropa bara moj
för alla känner alla å de e ju hirvee skoj
Ja ringde opp ti Toffe, kommer du på kaffe?
– Ja har noo kauhee håsis, vi ses väl sen på Socis
Senare sa Levi: Ja du ska nog få pengar
om du bara spelar på finlandssvenska strängar
å ja e finlandssvensk, å ja e finlandssvensk
å ja e fi-fi-fi-fi, fi-fi-fi-fi, finlandssvensk

Arvid Mörne
JULINATT PÅ ÖN

Skogssus, fågelsång och mänskoröster
äger solfylld dag.
I den lugna julinatten talar
endast havets dyningslag.

Läderlappen jagar. Lysmaskhonan
invid vägens kant
pryder slagna ängens dräkt av skymning
med en grönvit diamant.

Sina stumma, skygga hjordar driver
moder natt i vall.
Tröga sniglar, flinka igelkottar,
snokarna i svedens fall

över ljumma marker ljudlöst glida.
Dunklet slukar tid och rum.
Endast havets djupa stämma talar,
när en dyning bryts i skum.

Bertel Gripenberg
JUNINATT

Så mörk stod furuskogens rand
omkring orörlig sjö,
där getporsblom på fuktig strand
stod vit som kvarglömd snö.

I mattgult dunkel dagen dog
en ljudlös juninatt.
En lom sin silverstrimma drog
på sjö, som blänkte matt.

Ej viskade en vind i skog,
ej steg en rök mot sky,
ej minsta våg mot stranden slog
och blekt var månens ny.

Det var en stund, då tidens flykt
ett ögonblick stod still,
ett ögonblick som skönt och skyggt
jag länge minnas vill.

Ur Sigrid Backman: *Bostadsbolaget Sjuan i Lergränd*

Den gamla rönnen på Sjuans gårdsplan stod översållad av duniga vita blommor, vilkas doft om kvällarna kunde förnimmas långt utöver Lergränden.

Det hände därför ofta, att en främling sakta gick in genom porten och stod en stund och betraktade det blommande trädet. Och det hände också, att Hölander råkade sitta ute på sin trappa och säga till främlingen:

– Åja, de ä ett trä som håller ti sis på. Å jäkligt fina ä de ti snusa på också.

Nu var det emellertid fråga om liv eller död för trädet bland folket i Sjuan. Rönnen utestängde nämligen solen för Virmans, den var ständigt i vägen för fru Grönström, när hon skulle draga torkrepen över gårdsplanen, gamla fru Evertson tyckte att den skröpade alldeles fasligt, när blommen föll, medan skräddar Byholm menade, att man gott kunde göra en kvarts famn ved av trädet. Han hade flerfaldiga gånger erbjudit sig att kvista och såga av det, men på villkor att han fick veden.

En afton höllo rönnens fiender rådsmöte ute på gården.

Somliga menade, att man endast skulle kvista trädet och låta stammen stå kvar. Men gamla fru Evertson sade strax ifrån, att detta skulle bli rysligt fult, och därtill skulle ju stammen strax slå nya skott igen. Fru Hirvonen yrkade bestämt på, att man endast skulle hugga bort de mest skymmande grenarna medan fru Grönström, som snart skulle ha stortvätt, varmt talade för trädets förgörande. Och Kråkbergskan instämde. Det var ju alldeles nödvändigt att få mera sol och utrymme för byktorkningen.

Fru Evertson den yngre, som satt och surrade på symaskinen i sitt öppna fönster, tillropades och uppmanades att yttra sin mening om saken.

Hon stannade maskinen och hennes bleka och beskedliga ansikte blev synligt ett tag.

Ja, för henne fick man göra som man ville med trädet. Men hennes man var inte hemma och ingen av barnen heller, så hon kunde alls ingenting bestämma om saken.

Och hennes ansikte försvann bakom florsgardinen, och hon hördes strax sätta maskinen igång igen.

Alltså fick Byholm lov att hämta såg och yxa från källarn.

Men någon hördes yttra något om Hölanders.

Hölanders tycktes emellertid vara utgångna och skulle därför få nöja sig med de närvarandes beslut.

Och Byholm var kvickare än vanligt i vändningarna, och där stod han redan och spottade i nävarna för att med kraft kunna sätta yxan i trädets rot.

[...]

Intet ont anande stego Hölander och Hölanderskan in på hemgården. De tycktes komma från bastun, rosiga och röda, med var sin våta lövkvast under armen.

Hölander var lite matt efter bastonaden, men steg likväl rakt fram till platsen för sammanträdet.

Han bara teg och såg på församlingen, och församlingen såg på honom.

– Nu hugger jag, sade Byholm och tog till yxan.

– Och jag mä, sa Hölander och rappade Byholm på örat med den våta kvasten, så löven flögo.

Hölanderskan blev om möjligt ännu rödare i synen än hon varit över makens beteende och gick och drog honom i rockskörtet.

Ur Sabine Forsblom: *Maskrosguden*

Gamlamommo deltog också i Inbördeskriget, och som alltid när hon företog sig nånting gjorde hon det lugnt och med noggrannhet.

En dag när ingen var hemma kom de röda och tog hästen ur stallet för att den aatteenvuoksi behövdes i kampen. När Ida kom hem och fick höra vad som hade hänt, gick hon raka vägen ner till gymnasiet där de röda hade sitt kvarter och sen kom hon hem igen med hästen, och vad hon sysslat med hos de röda vet ingen, men det gjorde intryck både på de röda och på Oskar. He va karatag, Ida, sa Oskar den dagen. Fast det fanns de som sa att det nog var kvinnfolkstug som behövdes för det som Ida hade gjort i de rödas kvarter. Den dagen.

Och den samma dagen blev gamlamommo Ida vit och hängde upp Mannerheim ovanför kökssoffan. Den handlingen ställde Idas och granngummornas vänskap på ett hårt prov.

De flesta gummorna i Tattarmosan var lite rödaktiga i färgen. En del mörkare, andra ljusare, men absolut inte vita. Det var liksom en självklarhet som man inte ens behövde tala om.

I Tattarmosan följde alla gummor samma ritual varje dag. När klockan slog två på eftermiddagen steg de in i varandras kök för att låta sig bjudas på kaffe och skvaller. Idas kök var speciellt populärt bland gummorna. För det första var det ljust och varmt. Inget golvdrag till exempel. Det var ovanligt. Idas hus var ett av de få i Mosan som inte höll sig med ett golvdrag som snabbt fick fötter och anklar att värka sönder.

För det andra snålade Ida inte med kaffet. Det var starkt och det fanns både till en och två påtårar. Och för det tredje hade Ida tunna kaffekoppar. Såna kaffekoppar som gjorde att kaffet smakade som det skulle. Så det gick inte en eftermiddag utan att det satt en flock gummor vid Idas kaffebord klockan två och talade illa om grannkärningarna och om hur dyrt allting var i butikerna.

Men så en dag höll det på att aldrig bli nåt kaffe mer och framför allt inget skvaller heller. För när gummorna stiger in i köket i allsköns ro så hänger slaktarn där ovanför kökssoffan och stirrar på dem i vit pälsmössa. Och gummorna skriker att blodsugarn! och kva har de satan i Idas kök att göra? (och om de hade varit troende och ägt ett kors skulle de ha sträckt fram det mot honom. Och om det hade funnits vitlök i Borgå på den tiden skulle de ha hängt några klyftor i korset). Och Ida ryter tillbaka att härrigud entå, hur täcks ni tal sliikt om vår kvita jeneral! och sen drack de kaffe med skvaller i alla fall. Det var bra att generalen fanns, för då fick gummorna hata de vita varje dag klockan två och tro på Arbetarstaten och Ida fick vara på säkra sidan och begrunda varför han hängde där. Ida tyckte om snygga karar och röstade alltid på von Born.

Ur Anna Bondestam: *Klyftan*

Hon satte sig plötsligt upp på golvet.

– Mamma, är kriget slut ren, sade hon.

Mor vände sig häftigt om.

– Jaså har du vaknat, sade hon. Sedan tycktes hon erinra sig frågan, sade: – Inte vet jag om det är slut eller inte. Men de har åtminstone slutat skjuta. Gudskelov.

Litet senare stod hon med mor vid trottoarkanten och såg när de marscherade förbi. De hade alla vit bindel om armen och gevär på axeln och deras ansikten var alldeles orörliga. Det var ansiktena som gjorde henne mest skrämmd, de var liksom utan allt liv.

Men så hade de heller ingen orsak att se glada ut. Detta var intet triumftåg, för de marscherade genom den röda Skatan och vid trottoarkanterna stod alla Skatans kärringar och spottade och fräste. Hela luften darrade av hat. – De kom från rysskasernen som låg i andra ändan av gatan. Kriget var faktiskt slut i den här staden och här marscherade segerarna. De hade med sig fångna och sårade ryssar och vid trottoarkanten pratade man redan om att det borta i kasernen låg en död ryss, vars hjärna hade runnit ut på golvet. De hade varit i de andra kasernerna också, sade man, och i folkets hus. Där hade ett par rödgardister blivit skjutna och vaktmästar Hirvis hustru hade fått en kula genom handloven.

Ur Runar Schildt: *Den stora rollen*

Andra akten: Det är en förmiddag i mitten av februari 1918. Vid matbordet äro Wendla, Elli och Hjördis sysselsatta med att dricka kaffe, Wendla från tefatet, flickorna ur kopparna. Hjördis rör tankspritt om med skeden. Elli dricker hastiga, snåla klunkar med lillfingret i vädret. Dörrklockan i butiken pinglar.

WENDLA:

(tömmer hastigt tefatet och skyndar ut till vänster)

Så där ja. Aldrig får man någon ro.

ELLI:

(sedan hon förvissat sig om att dörren till butiken är väl stängd)

Hjösse!

HJÖRDIS:

(rycker till)

Ja.

ELLI:

Vad i herrans namn betyder det – du har pistoler och patroner gömda under linnekläderna i din byrålåda.

HJÖRDIS:

Hur vet du det?

ELLI:

Jag såg det för en stund sedan.

HJÖRDIS:

Vad har du i mina lådor att göra?

ELLI:

Jag sökte min gula tvättblus, jag tänkte att den i misstag hade kommit bland dina kläder. För vems räkning förvarar du de där sakerna?

HJÖRDIS:

Det angår ingen.

ELLI:

Jo, det angår oss alla. Förstår du inte själv hur farligt det är?

HJÖRDIS:

Jo.

ELLI:

Nå, och ändå gör du det.

HJÖRDIS:

Det kan inte hjälpas.

ELLI:

Vem tvingar dig?

HJÖRDIS:

Ingen. Jag har själv erbjudit mig.

ELLI:

Det är naturligtvis Otto Ringman som står bakom det här?

HJÖRDIS:

(tiger)

ELLI:

Han köper opp vapen åt de vita. Inte sant? För resten behöver du ingenting säga, jag vet det ändå. Hur understår du dig att göra någonting sånt bakom ryggen på oss alla? Begriper du inte att vi andra kan bli olyckliga för det här lika väl som du?

HJÖRDIS:

(med darrande läppar)

Det är mycket ledsamt, men det kan inte hjälpas.

ELLI:

Har han sådan makt över dig att du gör allt vad han hittar på? (Hjördis tigger, Elli ruskar henne i armen) Svava människa!

HJÖRDIS:

(långsamt och lågt)

Han visste att det här upproret skulle komma. Han ville resa dit opp till de vita i Österbotten, men jag höll honom kvar från den ena dagen till den andra. Tills det var för sent. Nu är han så förtvivlad.

ELLI:

Du är väl riktigt rädd att mista den fina herrn på kuppen?

HJÖRDIS

(som förr)

Han säger att han sitter instängd här till ingen nytta. Det enda han kan göra är att köpa opp vapen som – som inte kanske kommer att behövas – senare. Jag erbjöd mig att hjälpa honom –.

ELLI:

Jo, jo, när människan blir tokig börjar det i huvet. Av vem köper ni?

HJÖRDIS:

(tvekar först)

Av ryska soldater här i butiken.

ELLI:

Här i butiken!

HJÖRDIS:

Det ser misstänkligt ut om de går hem till Otto. Här har ryssarna alltid handlat så här fäster sig ingen vid det.

ELLI:

(Häpen och ond)

Det må jag säga! Och det där gör du medan mamma är på stan och du sköter affären?

HJÖRDIS:

Ja, när annars?

ELLI:

(stiger upp)

Det här var en skön historia. Och vad kan det inte bli om pappa gör det som han talte om i går.

HJÖRDIS:

Vad var det?

ELLI:

Att han tänker gå in vid Röda gardet.

HJÖRDIS:

(ser långt på henne)

Det – det är inte möjligt.

ELLI:

Han sa det i går till mamma och mig.

HJÖRDIS:

Det var bara skoj. Han pratar så mycket som han inte menar.

ELLI:

Inte den här gången. Jag känner honom lika bra som du, och jag såg på hans ögon att han mente allvar.

HJÖRDIS:

Men herregud – det – det får han inte göra.

ELLI:

Vi ska hoppas att han är för feg till det. Annars misstänker jag att det blir av.

HJÖRDIS:

Det är ju förfärligt.

ELLI:

Allt är så man kan bli vansinnig. Krig och mord och skjutande, teatern stängd och inte får man gå ut om kvällarna. Mamma gråter och pappa funderar på gud vet vad, och du har ditt för dig som just inte är bättre. Men mig kvittar det. Jag härdar inte ut att sitta här dygnet runt och nucka med er. Jag går min väg.

Elmer Diktonius

NAMNLÖS SOLDAT

(Till alla ensamma pennfångare)

Jag är inte musiken i täten,
jag är inte generalen på kullen
jag är mannen i ledet:
soldaten utan namn –
men med ett gevär.

Jag lyder när man befäller.
Stundom sänder man mig ut på spaning.
Jag får ensam uträdda något.
Jag är mer än en man i ett led.

Jag stupar om ödet så vill det.
Kanske ensam, kanske i ledet
där går andra sin väg över mig.

Jag är inte musiken i täten,
jag är inte generalen på kullen
jag är mannen i ledet:
soldaten utan namn –
men med ett gevär.

Viola Renvall
TVÅ MÄN PÅ VAKT

De höllo vakt vid järnvägsbron.
Och det var natt och tyst.
Den ene tänkte bara på
en flicka som han kysst.

Det var en flyktig kyss en gång,
då ingenting blev sagt.
Nu kom hon från en fjärran vår
och höll med honom vakt.

Den andra hade ingen som
han ville tänka på.
Han stod där sammanbiten barsk,
envetet seg och grå.
Han tänkte: Stupar jag en natt
så är det för mitt land.
Jag dör ej för en mor, mitt hem,
blott för ett fattigt land.

Jag har vetat det förut
ej fattat vad det är
att intill döden ha en hård
en stenig hembygd kär.
Mitt liv jag trodde värdelöst
till landet likväl hör.
Så är jag med. En man på post.
Ej längre utanför. –

De höllo vakt vi järnvägsbron.
Den ene stod och log
mot livets unga ljuvhet som
en flickas linjer tog.

Den andres mun var bistert stram.
Men i hans inre brann
den stränga glädje plikten ger
en sträv och ensam man.

Ur Sally Salminen: *Katrina*

En vårväll råkade hon en ung sjöman, som kommit in från kusten i sällskap med några kamrater. De främmande sjömännen roade sig om kvällarna tillsammans med bygdens ungdom. Och Katrina mötte sitt öde.

En ljus vårnatt vandrade hon och den unge sjömannen vägen fram över slätten. Ett genomskinligt, förhåxande flor låg över ängarna och kornknarren skirpade i gräset längs vägen. Den unge mannen, Johan var hans namn, gick med sin vaggande sjömansgång bredvid Katrina, hans blå ögon lyste skälmskt under den ljusa, orediga luggen, och han pratade utan uppehåll på sitt lediga sätt med en betagande främmande dialekt.

[...]

”Råg å potatis, ha, ha! Va är råg och potatis? Nej, annat är de med vete, riktigt äkta gullgult vete å grönsaker å frukt, äpplen – –”

”Äpplen?”

”Ja visst, hur mycke som helst!”

”Växer de verkliga äpplen på Åland?” Katrina tycktes inte få tanken på äpplena ur sitt huvud.

”Ja visst har vi äpplen där. Jag har själv en stor trädgård. Du kan gå ut varenda morron å plocka så många du vill i de daggvåta gräset – så många du vill, röda å gula å gröna å blåa äpplen.”

”Blåa äpplen”, stammade Katrina förbluffad, men hon var nu i det sinnestillstånd att hon kunde tro vad som helst.

”Ja, ja, blåa äpplen, alla sorter, alla färger!” sade mannen, som hade kommit i farten med sina utmålningar och inte lät hejda sig.

[...]

Katrina förlovar sig med mannen och åker med till Åland där hon möts av följande syn:

Katrina bara stirrade och stirrade. Framför sig hade hon en låg koja, omålad och utan brädfodring, sned och vind i knutarna och med vindrivet pärttak. Den stod på en flat berghäll och där fanns inte en smula grönt med undantag av några nässlor, som slagit rot i avskrädet runt den låga trappan och även stucko upp mellan dess murkna bräder.

Ur Monika Fagerholm: *Underbara kvinnor vid vatten*

Men Bella och Rosa då, strandkvinnorna, vad gör de, var finns de? Jo. De är nog där. På stranden, ibland i Rosas vardagsrum på eftermiddagarna också, men mest i vita villan, på verandan, i stora rummet, några timmar någongång på dagarna. Rosa dricker kaffe och pratar. Hon pratar om ett nytt koncept som hon och Tupsu Linbergh ska vara de första att lansera i det här landet. Deras dröm Tupperware för det moderna hushållet. För det perfekta moderna hushållet, skrattar Rosa Ängel, men inte ett sådant där skratt som i sig liksom innesluter sin absoluta motsats, skrattet i stunden just innan man slänger sin bystdel i trädgårdsbersån annars bara och inte för att visa sina nakna bröst för någon, skrattet innan man drar stöpseln till en luftkonditioneringsapparat ur väggen och säger att man ju pratar strunt och börjar prata om andra saker, någonting helt annat än Elizabeth Taylors kärleksliv som alla är övertygade om att man håller på och pratar om.

Men ett vanligt skratt. Ett lätt skratt. Ett skratt som man faktiskt tror eller måste tro att Rosa Ängel menar exakt det hon säger.

Ur Anni Blomqvist: *Med havet som granne*

Maja kliver tillbaka i båten för att leta efter trefotpannan och skrinet med maten. Hon får något av slätterresornas glädje över sig och tycker att allt ska bli roligt bara hon kommer igång.

Det är ett ordstäv som lyder: Början är värst, tänker hon för sig själv där hon ligger och söker bland tunnor och kläder och småsaker av olika slag.

– Du ska väl ha ordentligt matkök från början? säger Janne.

– De har jag int tänkt på säger hon och räcker sakerna åt Janne.

– Ta med vad vi ska ha nu. Sen går vi opp å ser oss ikring hur vi ska få en början.

Fast häggen har gått i blom är gräsväxten på slätten innanför strandklipporna inte så långt kommen, och det går med försiktighet för att inte trampa ner det som ska växa till kreatursfoder. [...]

– Så är vi här då. Maja stannar och ställer ifrån sig vad hon bär i händerna. Mot en bakgrund av berg och nylövad alskog ligger de kaddof-tande virkesstaplarna, det uppslagna timret som skall bli deras hem.

[...]

– Du får skrap ihop lite vedbrand så går jag å letar vatten, säger Janne när han är färdig med rullning och plockning av stenarna.

Han formar en grop i sjöskvalpet och tömmer strömmingen ur stävan, sköljer ur den och går sin väg.

[...]

[Maja] känner efter om huvudduken är väl knuten. Hon får för allt i världen inte glömma bort att hon nu är gift och att det inte passar sig, allra minst ute, att sätta sig barhuvad till maten.

Det är roligt att lägga fram sötost och mjukt bröd till rågkaffet som hon slår upp i träskålarna.

– Du har nya spillkumar, säger Janne förrän han börjar ta för sig.

– Far bad Hindrik göra åt mej, både tallrikar och spillkumar, å han gjorde allting så innerligen fint, så jag tänkte att för det ska jag minnas Hindrik och ge honom någonting när jag kan.

– När du får sälja ditt förstå skålpund smör, får du väl komma ihåg han me en kardus.

Ur Stella Parland: Katastrofer och strofer om slummer och støj

PRINSESSAN AV CATANIEN

Prinsessan av Catanien
red vilse med sin tjur
och mörkret föll
och natten föll och tjuren föll i sömn

Prinsessan av Catanien
fick fortsätta till fots
prinsessan gick
och tiden gick
och månen gick sin ban

Så kom hon fram i gryningen till centrum av Jerusalem
och där satt prinsen,
blek och mild
och lika vacker som på bild

Bliv min sa hon,
Bliv min, sa han
och sedan blev det gräl
för prinsen måste prata först
med mamma sin
och pappa sin
och katten sin
och råttan sin
och mörkret föll
och natten föll
och alla föll i sömn

Blott prinsessan höll sig vaken då
och vissla på sin tjur
som kom nångång i gryningen
till centrum av Jerusalem
och innan nån hann vakna opp
red prinsessan bort i vild galopp
med prinsen i sin famn

HÖSTDIKTER

Edith Södergran

HÖST (*Dikter*, 1916)

De nakna träden stå omkring ditt hus
och släppa in himmel och luft utan ända,
de nakna träden stiga ned till stranden och spegla sig i vattnet.
Än leker ett barn i höstens gråa rök
och en flicka går med blommor i handen
och vid himlaranden
flyga silvervita fåglar upp.

Lars Huldén

FROSTEN (*Speletuss*, 1961)

kommer vandrande
klara kvällar
blickar ljusblått
mot ett fjärran mål,

märker inte att han trampar med breda skor
i bondens brödsäd.

Birgitta Boucht

HÖST (*Sämsta tänkbara sällskap*, 2005)

Klätterställningen är övergiven. I den tomma gungan
svingar jag mig någon meter
närmare himlen.

Hösten är som en förebråelse. Det som viner över sanden låter
som sorg.

Kyrkogården ligger väldigt nära. Gatlamporna svänger
spöklikt i luften, alltid är det någon som slocknar när man
närmar sig.

Benedict Zilliacus

HÖSTEN ÄR HÖST (*Min värld i världen*, 1992)

Alltmer av frosten gnagda gulnar skogarna.
Alltmera vattensjuka surar slätterna.
Alltmera ljus av dagarna stjäl nätterna.
Allt ängsligare sträcker vildgåsflugorna.

Alltmindre ger oss skalder ordlek tröst;
vi svage kallar modlöst hösten höst.

Ur Marianne Backlén: *Donovan från Jamaica*

På lördagarna tar Aira Donovan med sig till en finsk-afrikansk klubb,
som håller till i en församlingssal i stadsdelen Hagnäs. Trifina följer inte
med, klubben tråkar ut henne säger hon. På klubben bekantar Donovan
sig med en jämnårig pojke, Omar. Han har ljusbrun hy och mjukt lockigt
hår. Omars föräldrar är skilda. Hans pappa kommer från Ghana, men
han bor tillsammans med sin finska mamma och sin lillebror.

Omar ger Donovan en mängd goda råd.

– Det är bra att vara beväpnad när man åker lokaltåg eller metro. Men bär aldrig kniv, det är förbjudet i lagen. Bär hellre sax. Blir du fast kan du alltid säga att du behöver den på slöjdtimmen i skolan. En sax är inte vapen på samma sätt som en kniv.

Tillsammans med Omar är allting spännande. Till och med rasismen förvandlas till ett slags utmanande spel, vars regler de bör känna till så bra som möjligt för att kunna överleva i Finland. Omar klär sig som en hippchoppare i breda byxor och yllemössa. Donovan önskar att han hade träffat Omar för länge sedan, genast när han kom till Finland i maj.

Efter klubben går de till McDonalds. Medan Aira och Omars mamma är upptagna med småbarnen, lever Donovan och Omar i sin egen värld. Tillsammans talar de en blandning av engelska och finska, kryddad med Jamaica-dialekt och afro-amerikanska uttryck.

– Yo! ropar Omar. Titta på den där killen. Vilka häftiga kläder, verkligen cool. Men jag skulle inte vilja ha en ring i örat.

– Inte jag heller, säger Donovan. Min stil är mera raggamuffin.

När de ska få sina hamburgare framför sig, säger Omar:

– Farsan skulle inte tycka om att se mig här. Han gillar inte hamburgerrestauranger. Han vill att jag och brorsan ska uppfostras till muslimer, men det går morsan inte med på.

– Min farsa gillar inte heller McDonalds, säger Donovan. Han är rasta.

Det är första gången som Donovan säger min farsa, när han talar om Milton. Han blir tvungen att le. Mutsi ja faija, säger finska skolbarn. Morsan och Farsan.

[...]

– Jo, jag reste till Ghana tillsammans med farsan, berättar Omar. Där tyckte alla att jag var vit. Och här tycker alla att jag är svart.

– Hur känner du dig? frågar Donovan. Är du svart eller vit? Omar funderar en stund.

– Jag är båda svarar han. Här i Finland vill jag hellre vara vit. Men när jag vandrar tillsammans med farsan önskar jag att jag var lika svart som han.

Tåget stannar i Gårdsbacka och de stiger av.

– Yo! ropar Omar när de åker upp för rulltrapporna. Skinheads i sikte! Inget problem. Jag är beväpnad. Här i Finland måste vi svarta lära oss att försvara oss.

Donovan hittar en vass liten sax, som han gömmer i ryggsäcken. Men sedan frågar Aira efter saxen. Hon kan inte förstå vart den tagit vägen. Milton tittar frågande på Donovan som undviker hans blick. När Donovan duschar i badrummet, söker Milton efter saxen över allt i Donovans ryggsäck, i garderoben och i skrivbordslådan, som han delar med Trifina. Men han hittar den inte. När ingen ser lägger Donovan tillbaka saxen i kökslådan och sedan talar ingen mera om saken.

Ur Anna Tikum: *Elfenbenshjärtat*

Jag slutade att tänka på swahili i huvudet. Jag lät inte älsklingssångerna sjungas ut högt när de ibland, då jag inte var tillräckligt skärpt, lyckades tvinga sig på. Det var Markos röst och sången om Gud som älskar alla människor som jag ibland, om jag var riktigt trött, kunde höra i mitt huvud. Det som hade varit min älsklingssång var nu min värsta fiende. Den sången och den rösten måste ut ur huvudet. Jag överröstade i stället de afrikanska melodierna och rytmerna med finländska barnsånger som man skulle sitta och sjunga. Liten loppa kokar soppa, har ni hört sånt under ... Jag höll på att bli en riktig finländare. Åtminstone blev jag bra på att sitta stilla, att inte vidröra andra och att aldrig någonsin låta någon röra vid mig. För det var så jag trodde att man betedde sig om man ville vara en riktigt äkta finländare. Dessutom läste jag Alfons Åberg och lyssnade till berättelserna om Madicken. För dem tyckte flickorna i Victoria om.

Jag såg alltid fram emot eftermiddagarna när jag för det mesta lekte med min bästis. Det var en livsviktig vänskap. Jag hade tilldelat Helena en uppgift utan att hon själv visste om det. Hon blev min mentor i det främmande landet. Om hennes favoritfärg var gul blev den också min.

Var den gula färgen Helenas favorit så var det ju en finländsk favoritfärg och då var det en trygg färg att tycka om. Jag såg också till att jag klädde mig precis som Helena. Då kunde ingen i alla fall anklaga mig för att ha afrikanska kläder. Jag tyckte om rostbröd med ost på för det tyckte min bästis om. Om jag var som Helena i allt, så var jag på den säkra sidan. Utan att ifrågasätta någonting lekte jag därför de lekar som Helena ville leka. Att det var trevliga lekar var inte lika viktigt som att det var finländska lekar. För mig hade det inte varit av någon betydelse om jag hade velat göra någonting helt annat. Jag visste att jag befann mig på farlig mark om jag ens för en sekund tillät mig att lyssna till vad jag innerst inne egentligen ville. Om jag hade gått så långt i tanken att jag frågade mig varför jag hade andra åsikter än Helena och barnen i Victoria visste jag att förklaringen alltid låg i det förflutna, i det land som jag kände var mitt hem, i det som jag aktivt höll på att göra mig av med. Därför var jag benhård med att aldrig känna efter vad jag tänkte och tyckte. Det fanns två viktiga regler att följa för att kontrollera min nya tillvaro. Det var att kopiera och förtränga. Om jag kopierade och förträngde behövde jag aldrig skämmas. Jag hade hittat mina vapen.

En dag visade mamma diabilder i barnträdgården. Jag var övertygad om en total katastrof. Jag skulle bli avslöjad. Inte heller den här gången fanns det några nödutgångar. Jag hade just lärt mig att kontrollera min tillvaro i Victoria och nu kom mamma och förstörde allt. Jag hade till och med lärt mig vilka färgpennor jag inte fick använda för att slippa bli avslöjad. Jag målade inte längre Afrikafärger och Afrikamotiv såsom jag gjorde i början. Jag målade knappt alls. Ifall jag måste måla blev varje teckning en sol, ett moln och två röda blommor. Jag hade sett andra göra så. Det blev allt för många frågor när jag målade elefanthjorden som omringade bilen på en av våra resor i Tanzania, eller när jag ritade de giftiga getingarna som attackerade oss under en annan. Om jag ritade och målade som alla andra barn fick jag vara ifred. Men någon extra glädje i målandet fanns det inte längre hos mig. Det gällde att aldrig göra någonting utan att först kontrollera om det alldeles säkert var

något man gjorde i Finland. På detta sätt hade jag hittat ett tryggt sätt att existera bland de jämnåriga.

Det var alltså kris på riktigt den dagen mamma kom till Victoria för att visa diabilderna från Makumira. Alla skulle se mig på bilderna och jag kunde ju då inte längre låtsas för barnen i min grupp att jag var precis som de. Fastän mamma hade lovat att hon inte skulle avslöja att de brunhyade, afrikanska barnen på bilderna var mina vänner, var situationen bortom min kontroll. Till min förvåning blev det ingen katastrof av tillställningen. Det värsta scenariot jag hade målat upp för mig inträffade inte. Ingen började reta mig och ingen skrattade ens åt mig. Men trots det vägrade skamkänslorna att ge med sig. Bara några av lejonfrågorna måste jag svara på. Jag svarade så där som jag brukade svara på frågetanternas frågor. Jag gav barnen de svar de ville ha. Det sved lite grann, men sedan var allt över.

Ur **Annika Luther: *Ivoria***

Una kände sig rädd. Varför stod hon här ute i mörkret med en vilt främmande svart man – från Malmö av alla ställen! Ingen i världen skulle hört någonting om han drog in henne i buskarna och våldtog henne här och nu. Alphonse öppnade munnen igen och all Unas rädsla försvann. Om den här malmöbon är en våldtäktsman så var hon själv pedofil!

– Bor du inte i Gräsviken?

– Jo, men hur vet du det?

– Jag kände plötsligt igen dig. Nej inte dig egentligen, men ditt örhänge. Ibland brukar vi stå och vänta på åttans spårvagn samtidigt.

– Du bor alltså någonstans här i närheten?

– Jo, eller nej egentligen inte. Inte numera. Vi bodde på Sandgatan 4 tills för två veckor sedan.

– VA? Sandgatan 4? Vilken trappa? Där bor ju jag också!

– E-trappan, men nu bor jag här i stället.

– Här? Unas språk blev allt mer enstavigt.

- Jo, just här, under en gran, men det funkar inte i längden.
 - Inte kan du bo ute i november.
 - Det är just det jag säger att jag inte kan. Jag har försökt, men det är så kallt. Och jag står inte ut med att vara ensam jämt. När du kom hade jag precis beslutat att ge upp och gå till polisen.
 - Polisen? Varför det? Har du gjort något?
 - Näe, men min familj blev utvisad och bara jag kom undan. De har inte fått tag på mig än men inser väl att det bara är en tidsfråga.
 - Vad menar du utvisad, vart då?
 - Om jag ens skulle veta det skulle jag vara glad... Alla mina saker blev kvar hemma när jag stack, men jag har inte vågat gå och titta efter om de är kvar, om de kanske har någon vakt utanför...
- Una tryckte händerna mot tinningarna för att tvinga sina virvlande tankar att rusa fram litet mera långsamt. För att förstå det här måste hon ta en sak i sänder. Hon hastade litet och klarade strupen.
- Ursäkta men jag är lite trög. Kan vi ta det från början? Du har alltså en försvunnen familj, men ett hem på Sandgatan? Ett hem som är fullt av saker som du behöver, men inte vågar gå och hämta?
- Alphonse nickade och torkade bort en stril regnvatten som rann ner från kinden. Una stirrade stint på honom. Var det faktiskt regn eller stod han här och grät? Nu kunde hon inte se något alls för han skakade vatten ur håret och drog upp den fuktiga huvan igen. Una stod tyst medan tankarna släppte sig lös igen och studsade som pingisbollar genom hennes huvud. Skulle hon eller skulle hon inte?
- Men om jag skulle få och titta efter? Mig visar de inte ut, jag är det mest inhemska man kan tänka sig, en musgrå person som blir igenkänd bara på mitt örhänge!

Baksidestext till Maria Turtschaninoffs *Underfors*

Varje kväll klädde Alva sig med omsorg i sina snyggaste joggingkläder och satte på lite läppglans. Hon såg till att hon hade några viktiga saker

i fickorna ifall Nide skulle vilja föra henne till Underfors genast: mobilen, läppglansen, ett litet anteckningsblock och en penna. Så stack hon in brevet hon skrivit på förhand under sin kudde, så att hennes mamma kunde hitta det ifall hon verkligen letade, och begav sig ut på Kronohagens gator. Hon var aldrig riktigt säker på ifall hon var på jakt eller själv var bytet.

I Helsingfors är allt som vanligt. Alva och Joel går i högstadiet – Alva hör till de starka, smarta tonårsflickor som inte ens vill passa in. Joel sysslar med parkour och drömmer om henne. Men då Alva träffar den mörka främlingen Nide känner hon sig oemotståndligt dragen till honom. Nu avslöjas en annan värld med andra lager, belägen alldeles under gatstenarna: underfors. Här lurar faror, förmågor och begär ur Alvas förflutna. Hon och Joel måste uppbåda varje uns av styrka och skicklighet för att överleva.

Catharina Gripenberg

BALLADEN OM MATTI NYKÄNEN

Matti Nykänen har en flytväst i kylskåpet. Den skyddar honom mot ISEN.
Matti Nykänen övningskysser spanska biffotmater.
Matti Nykänen är ett riktigt strandlejon.
Matti Nykänen vänder på allt som är blått och litet och runt
i hopp om att vinna Afrikas stjärna på andra sidan.

Matti Nykänen gömmer glitter i grannarnas smutstvätt.
När plaggen soltorkar på bakgården glimmar de som kattguld,
och då plockar han dem.
Matti Nykänen säger ofta att han är kär, men han har aldrig varit kär.
Matti Nykänen har alltid älskat från första stund.

Matti Nykänen cirklar sin höft i åttor och tänker på evigheten.
"I just wish that I was bulletproof" har han knivkarvat på ytterdörren.
Grannens dörr bokstaverar "Inga brev tack".
Kvart i åtta varje morgon är Matti Nykänen kaninrädd för räven.
Då lyssnar han på radiohörspelen "Fablernas värld".

Matti Nykänen gör rönnbärssylt och förvarar den i älskogen.
"Hej jag heter Matti Nykänen, när överger du mej?" står att läsa på etiketten.
Matti Nykänen har länge funderat över LYCKAN. Han vet sedan barnsben
att den kommer och går och att Gud älskar den som får lyckan.
Han vet inte om den kommit eller gått eller om han ska få den.

Tillsvidare köper Matti Nykänen tältutrustning på postorder,
och hundra örhängen för 99,99 mk.
Ett par av örhängena är elfenben i plast och dem fäster Matti Nykänen
i sänglampan som ett minne av JAKTEN.
Matti Nykänen stönar att han vill ha some hot stuff baby this evening.

Matti Nykänen lider på en tigerfäll i väntan på att veckotidningarna ska
anlända
för att göra Hemma hos-reportage.
Matti Nykänenens hjärta är ett motellrum,
och i det motellrummet drömmer han att han ännu kan flyga.
Matti Nykänen samlar på krossat glas, helst färgat.

Det är för hans livs mosaiks skull.

Claes Andersson ANDERSSON

Andersson för ett jävla oljud
Andersson kan inte ens stå rak i ryggen
Andersson blir det knappast nånting av överhuvudtaget
Andersson är feg
Andersson borde börja tänka om innan det är försent satan
Andersson darrar som en aladåb
Andersson dricker för mycket
Andersson borde inte röka i sömnen
Andersson är ju i själva verket borta en stor del av året
Andersson borde börja betänka och besinna ett och annat
Andersson borde inte resa till Mallorca nu när gamla mor
ligger på sitt yttersta perkele
Andersson äter som ett svin eller gris
Andersson är fet
Andersson borde öva klarinett i stället
Andersson skall inte inbilla sig att han har några rättigheter
som han inte har
Andersson skulle ta bort fingret
Andersson skulle gå in i fackföreningen istället för att sitta
där och lipa vittu
Andersson skulle inte drömma så mycket

Andersson borde veta att intymhygienen bör skötas för
Anderssons egen skull
Andersson är inte mycket att hänga i julgran
Andersson borde veta att Andersson inte är Anderssons ensak
Andersson borde betänka att gjort är gjort och inte kan göras
ogjort helvete helvete
Andersson borde inse att han inte bara kan ligga där som ett
annat kadaver och njuta
Andersson har blivit fräck på sista tiden rent ut sagt
Andersson skall sluta skeva
Andersson ska inte sen komma och klaga över att inte
Andersson i god tid informerades om Anderssons situation
Andersson ska sluta vissla annars satan
Andersson skall inte glömma att ta sina mediciner annars dör
Andersson så mycket är klart
Andersson var fan håller Andersson hus
Andersson kan väl inte ha
Andersson borde inte ha hoppat säger jag rent ut
Andersson kunde åtminstone ha stängt fönstret efter sig

Korta författarpresentationer

Anni Blomqvist (1909–1990)

Stormskärs Maja är den romangestalt som Anni Blomqvist är känd för. Med sina fem böcker om Maja, Janne och deras barn på den lilla ön Stormskäret under 1800-talet har Blomqvist skrivit en hyllning till skärgårdsborna som lever i nära samverkan med naturen. Havet som både ger och tar liv är hela tiden närvarande i böckerna.

Monika Fagerholm (f. 1961)

Underbara kvinnor vid vatten (1994) är Monica Fagerholms genombrottsroman. Isabella, Kajus och Thomas hyr Vita villan i ett sommarparadis vid havet. Där lär de känna familjen Ängel som blir deras nya grannar. Monica Fagerholm manar fram en detaljskarp 60–70-talsatmosfär tack vare Tupperware och barskåp med belysning.

Sabine Forsblom (f. 1961)

Sabine Forsblom är född i Borgå. Hon har arbetat bland annat som dokumentärfilmare vid Yle och som rektor. Hon är författare till romanen *Maskrosguden* som handlar om hur fattigfolket kämpar sig fram genom livet. *Maskrosguden* är en släktsaga som spänner över flera generationer i de östnyländska arbetarkvarteren Tattarmosan.

Mia Franck (f. 1971)

Mia Franck är fil.dr i litteraturvetenskap och leder bland annat skrivworkshops och håller akademiska kurser i skräck- och fantasy litteratur. Franck bor i Åbo och doktorerade på svenska ungdomsromaner vid Åbo Akademi år 2009. Hennes trilogi om maran Mati består av *Marttrådar* (2013), *Maraminne* (2014) och *Marlek* (2015).

Jarl Hemmer (1893–1944)

Jarl Hemmer föddes i Vasa. Han var ett barn av "världskrigets tidevarv". I sin roman *En man och hans samvete* granskar han kriget ur ett

kristet perspektiv och diskuterar frågan om mänskan verkligen kan döma över liv och död. I romanen offerar sig prästen Bro för en fånge som sitter i fångläger på Sveaborg. Sveaborgs fästning tjänade som fängelse under inbördeskriget i Finland i januari – maj 1918.

Stella Parland (1974–2015)

Stella Parland studerade litteratur, teatervetenskap och historia vid Helsingfors universitet. Hennes texter utmärks av språklek, absurda företeelser, excentriska människor och märkliga dramer och ramsor. *Katastrofer och strofer om slummer och stoj* nominerades till Finlandia Junior -priset 2003.

Aapo Roselius (f. 1975)

Aapo Roselius är historiker och forskar bl.a. i minneskulturen kring finska inbördeskriget. Han har arbetat som forskare i projektet "Krigsdöda i Finland 1914–1922". *I bödlarnas fotsår* skildrar de omskakande händelserna under den vita terrorn. Både offrens anhöriga och bödlarna får komma till tals och boken beskriver de fåfänga försöken att ställa de ansvariga inför rätta.

Kurt Sanmark (1927–1990)

Kurt Sanmark var främst lyriker. Han debuterade med *Människans ansikte* (1952). Postumt utkom *Rottrådar* (1990), även den en roman med självbiografiska element. Sanmark gav ut bara två diktsamlingar, *osv* (1964) och *Obundna texter* (1973). Dikterna är formmässigt varierande. Redan titeln *osv* är intressant för att den anspelar på kontrasten mellan talat språk och skrivet. Hur uttalar man "osv"?

Runar Schildt (1888–1925)

Runar Schildts "En sparv i tranedans" (1915) är en novell om skolingdomar i Helsingfors. Schildt är en av de främsta finlandssvenska novellförfattarna och en god representant för dagdrivarna, en författargeneration som framträdde i början av 1900-talet. "En sparv i tranedans"

dans” beskriver ett triangeldrama. Erik är hjälplöst kär i Betsy, som egentligen är tillsammans med Nisse Ehrnfelt. När Betsy och Nisse har grålat vill Betsy att Erik bjuder ut henne. Under den balen blir Erik förnedrad flera gånger.

Anna Tikum (f. 1974)

Anna Tikums självbiografiska roman *Elfenbenshjärtat* kretsar till stor del kring utanförskap och även kring tankar om identitet och försoning med det förflutna. Boken är självutlämnande och personlig, med utdrag ur brev och dagböcker. I första kapitlet beskriver Tikum sin barndom som det yngsta barnet i en finlandssvensk missionärsfamilj i Tanzania. Med värme och kärlek skildrar hon ett nästan magiskt barndomsland och en exotisk miljö. Tanzania är hennes hem, och när de övriga i familjen talar om Finland, är det knappt möjligt för barnet att greppa tanken att Finland finns på riktigt.

Maria Turtschaninoff (f. 1977)

Maria Turtschaninoff är fantasyförfattare, filosofie magister och frilansjournalist bosatt i Karis. Hon fick Finlandia Junior-priset 2014 för sin roman *Maresi*, som är den tredje boken i hennes fantasyvärld; *Arra* och *Underfors* utkom 2008 respektive 2010.

